

تأثیر ابعاد کالبدی و اقتصادی کیفیت زندگی بر ماندگاری جمعیت سکونتگاه‌های روستایی مطالعه موردی: روستاهای بخش رضویه شهرستان مشهد)

ناهید گلی

دانشجوی دکتری تخصصی گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

مهدی جهانی^۱

استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

ابوالفضل بهنیا فر

دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۷/۱۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۰۸

چکیده

کیفیت زندگی مفهومی چندوجهی، نسبی، متأثر از زمان و مکان و ارزش‌های فردی و اجتماعی است که دارای ابعاد عینی و بیرونی، ذهنی و درونی است. از این رو، معانی گوناگونی برای افراد و گروه‌های مختلف بر آن مترتب است. همچنین کیفیت زندگی برای هر یک از افراد جامعه پاسخگوی یکی از نیازهای حیاتی بوده و از این رو در دهه‌های اخیر، گرایش دولت‌ها به فراهم کردن کیفیت زندگی برای نگره داشتن جمعیت در مناطق روستایی بسیار درخور توجه است. در این مقاله سعی شده است تأثیر اقتصادی و کالبدی کیفیت زندگی بر ماندگاری جمعیت سکونتگاه‌های روستایی ناحیه شناسایی و مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. روش پژوهش، توصیفی-تحلیلی است. محدوده جغرافیایی مورد مطالعه بخش رضویه شهرستان مشهد و جامعه آماری روستائیان ۱۲ روستا از این بخش با جمعیت ۲۵۷۰ و حجم نمونه ۳۵۶ خانوار از روستائیان است که با استفاده از فرمول کوکران تعیین گردیده‌اند. پایایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کربناخ حدود ۰/۹۳۱ به دست آمده است. روش نمونه‌گیری طبقه‌ای در انتخاب روستاهای نمونه بکار گرفته شد. برای جمع‌آوری اطلاعات از مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه) و تجزیه و تحلیل داده‌ها از تکنیک معادلات ساختاری و نرم‌افزار Smart PLS نسخه ۳ استفاده شده است. نتایج نشان داد که کیفیت زندگی در ناحیه مورد مطالعه از نگاه روستائیان در بعد کالبدی دارای شرایط مناسب‌تری نسبت به بعد اقتصادی است.

کلمات کلیدی: کیفیت زندگی روستایی، بعد اقتصادی، بعد کالبدی، ماندگاری جمعیت روستایی و بخش رضویه.

^۱. (نویسنده مسئول): jahanimehdi84@gmail.com

ماندگاری روستائیان در روستاها به طور بلافصل با موضوع مهاجرت روستا- شهری پیوند دارد؛ بنابراین انتظار می‌رود بخش عمده‌ای از دلایل دامن زنده به این گونه از مهاجرت‌ها موجبات عدم ماندگاری روستائیان در روستاها را به دنبال داشته باشد. یکی از دلایل این پدیده، مشکلات اقتصادی حاکم بر فضاهاى روستایی است. مسائلی چون بیکاری آشکار و پنهان، کمبود و بی‌ثباتی درآمد، فقر روستایی و غیره که عمدتاً در ساختارهایی بروز می‌یابند که در آنها کشاورزی معیشتی و به ویژه فعالیت در بخش‌های زراعی سهم بالایی از اشتغال و درآمد را در فقدان منابع درآمدی دیگر، به خود اختصاص می‌دهد. جهت کاهش اثرات سوء این مسائل و ارتقاء سطح زندگی روستائیان که خود نهایتاً کاهش در مهاجرت دائم از روستاها را نتیجه می‌دهد، استراتژی‌های گوناگونی مطرح و مورد توجه قرار گرفته است (علوی زاده، ۱۳۹۲: ۷۱). به طور کلی اگر درآمد خانوارهای روستایی کافی نباشد انگیزه مهاجرت به شهر و فعالیت‌های اقتصادی دیگر چنان قوی خواهد بود که مانع ماندگاری او در روستا می‌شود، به ویژه در شرایط فعلی که اختلاف امکانات جوامع شهری و روستایی روز به روز بیشتر می‌شود (میر لطیفی، ۱۳۹۲: ۷۲). با رشد پرشتاب صنعت و فناوری در جهان، عقب ماندگی مناطق روستایی بیشتر عیان گردیده است. از آن جایی که عموماً روستائیان نسبت به شهرنشینان دارای درآمد کمتری هستند و از خدمات اجتماعی ناچیزی برخوردار هستند، اقشار روستایی فقیرتر و آسیب‌پذیرتر محسوب می‌شوند که بعضاً منجر به مهاجرت آنان به سمت شهرها نیز می‌شود (امینی، ۱۳۹۵: ۳۷).

مهاجرت روستا- شهری پدیده‌ای است که در فرایند صنعتی شدن کشورها ظاهر شده و بسیاری از تحولات اجتماعی و فضایی جوامع نیز ناشی از آن است. در ایران همراه با صنعتی شدن شهرها، فرایند جذب جوانان جویای کار مازاد در بخش کشاورزی از روستاها به شهرها و به نفع فعالیت‌های صنعتی و خدماتی آغاز شد (رستمعلی‌زاده، ۱۳۹۲: ۵۰۶). فرایند مهاجرت گسترده و خروج جمعیت جوان و فعال از روستاها، پایداری اجتماعات روستایی را در معرض خطر قرار می‌دهد. یکی از راه‌های کاهش مهاجرت از روستا به شهر، پایدار کردن کیفیت زندگی روستائیان بیان شده است که دستیابی به برابری و حفظ تنوع فرهنگی، افزایش حس جمعی و شهروندی، دستیابی به کیفیت و ارتقای کیفیت زندگی و هر نوع تغییر را در فعالیت‌های اقتصادی شامل می‌شود که موجب بهبود کیفیت زندگی شود (نوربخش، ۱۳۹۰: ۱۲۷). در حال حاضر پائین بودن سطح زندگی در نواحی روستایی و در نتیجه مهاجرت روستائیان به سمت شهرهای بزرگ، مسائل و مشکلات متعدد اجتماعی، اقتصادی و محیطی را هم در نواحی روستایی و هم در شهرها به دنبال داشته است (محمدی، ۱۳۹۲: ۱۰۰).

مبانی نظری

کیفیت زندگی به عنوان رفاه عمومی یک فرد تعریف شده و سازمان بهداشت جهانی کیفیت زندگی را به عنوان فردی دریافت و درک افراد از موقعیت خود در زندگی چه از نظر فرهنگ و نظام ارزشی که در آن زندگی می‌کنند و چه از نظر اهداف، انتظارات، استانداردها و حتی نگرانی خود تعریف کرده است. (WHOQOL, 2010:155) از دیدگاه فو کیفیت زندگی به عنوان رضایت کلی فرد از زندگی معنا شده است. (Foo, 2000:34) همه مشاهدات کیفیت زندگی را، به عنوان یک مفهوم گسترده‌ای اعم از سلامت جسمی، وضعیت روحی - روانی، سطح استقلال و روابط آنها توسط یک فرد با ویژگی‌های محیط زیست برجسته می‌سازد (Clarke. J., Marshall, 2000).

کیفیت زندگی در تمام وجوه زندگی (فرهنگی، اجتماعی، محیطی، جسمی، بهداشتی و سیستم ارزش محلی در میان دیگران) تمرکز دارد. واژه Qual به معنی چیزی و چه و Quality به مفهوم چگونگی آمده است و Qol از منظر واژگانی به معنی چگونگی زندگی و دربرگیرنده تفاوت های آن است که برای هر فرد، ویژه و یگانه و متفاوت با دیگران است (بارانی ۱۳۹۳: ۷۳)، به لحاظ ریشه شناسی واژه در فرهنگ عمید، چگونگی، چونی، صفت، حالات و چگونگی چیزی بیان شده است (فرهنگ عمید). کیفیت زندگی به طور فراگیر بخشی از فعالیت های فردی است که به خوبی جنبه های مختلفی از زندگی را نشان می دهد. این بررسی شامل واکنش های عاطفی فرد به اتفاقات زندگی، حس زندگی، احتیاجات و رضایت، منش و رضایت از روابط کاری و شخصی است (Diener, 1997: p190).

در ادبیات، اصطلاح کیفیت زندگی نیز معمولاً به عنوان رفاه یک عامل معنی دار برای درک توسعه است. (Clarkel, 2000: p102). اصطلاحات مربوط به کیفیت زندگی اغلب در برخی مطالعات یک اصطلاح متناقض بیان شده اند. (De Leo, 1998). کیفیت زندگی مفهومی چند وجهی، نسبی... است که دارای ابعاد عینی و بیرونی، ذهنی و درونی می باشد. از این رو، معانی گوناگونی برای افراد و گروه های مختلف بر آن مترتب است (عزیز پور، ۱۳۹۳: ۱۰۷)، برخی آن را به عنوان قابلیت زیست پذیری یک ناحیه، برخی دیگر به عنوان اندازه ای برای میزان جذابیت و برخی به عنوان بهزیستی اجتماعی، شادکامی مواردی از این دست تعبیر کرد اند (رضوانی، ۱۳۸۸: ۷). کیفیت زندگی و استاندارد زندگی نیز اغلب به عنوان جایگزین هم استفاده می شوند، اما در حقیقت اینها مفاهیم دوگانه هستند که به طور غیرمستقیم با یکدیگر مرتبط هستند (Calman, K. C, 1994) کیفیت زندگی به عنوان یک گفتمان جهانی، واکنش طبیعی است در برابر پیامدهای نامطلوب و آسیب های جدی که سیاست های مرسوم اقتصادی در سطح فردی، ملی و جهانی پدید آورده اند (سر برقی مقدم، ۱۳۹۳: ۵).

لیو در سال ۱۹۸۳ کیفیت زندگی را به عنوان " نامی برجسته برای مفهوم قدیمی بهزیستی مادی و روانی مردم در محیطی که در آن زندگی می کنند " به کار برده است، اسمیت آن را « بهزیستی اجتماعی، آندروز رفاه عمومی و مولر در سال ۱۹۸۳ کیفیت زندگی را میزان رفاه افراد و گروه ها تحت شرایط اجتماعی و اقتصادی عمومی تعریف می کنند. از دیدگاه پسیون کیفیت زندگی عبارتست از: به وضعیت محیطی که مردم در آن زندگی می کنند، مثل آلودگی و کیفیت مسکن و هم چنین برخی صفات و شرایط فردی مردم مثل سلامت و میزان تحصیلات. (Pecione, 2003: 65). کیفیت زندگی یک مفهوم ذهنی و چندبعدی است (Nillson, 2006: P121) و آن را می توان ادراک افراد از موقعیت خود در زندگی در زمینه فرهنگی و ارزشی که در آن زندگی می کنند و در ارتباط با اهداف، انتظارات و استانداردهای آن دانست. (Andrews, 1974: P 280) کیفیت زندگی یک ساختار است که در گذشته اخیر، تمرکز بسیاری از مطالعات رشته های پزشکی، جامعه شناسی، فلسفه و روانشناسی بوده با این حال، تاکنون هیچ تعریفی از کیفیت زندگی به طور گسترده به عنوان یک استاندارد پذیرفته شده وجود ندارد. (Pal, A. K. and Kumar, U. C: 2005) زیرا بسیاری از محققان بر این باورند که کیفیت زندگی مفهومی چند وجهی، نسبی، متأثر از زمان، مکان، ارزش های فردی و اجتماعی است (رضوانی، ۱۳۸۷: ۳۷).

کیفیت زندگی مفهوم جدیدی نیست، این مفهوم در فلسفه یونان نیز وجود داشته و ارسطو در مبحث شادکامی بدان اشاره کرده است (پور طاهری، ۱۳۹۰: ۱۴). علوم مختلف، تعاریف گوناگونی از این مفهوم ارائه نموده اند؛ اما، به طور کلی کیفیت زندگی معیاری است برای فهم وضعیت و میزان رضایت شهروندان از برآورده شدن نیازهای مرتبط با ابعاد زندگی‌شان (عنابستانی، ۱۳۹۱: ۹۶). داشتن کیفیت زندگی مطلوب، همواره آرزوی بشر بوده وهست (قنبری، ۱۳۹۲: ۷۴). تاریخچه پیدایش مفهوم کیفیت زندگی به دوران ارسطو در 385 سال قبل از میلاد مسیح باز می‌گردد. در آن دوران ارسطو زندگی خوب یا خوب انجام دادن کارها را به معنی شاد بودن در نظر گرفته است، ارسطو همچنین در مبحث شادکامی بدان اشاره کرده، آثار مفهوم کیفیت زندگی نیز به عصر فیلسوف باستان، ارسطو بازمی‌گردد وی مسرت را نوعی فعالیت شریف روح و جان توصیف کرده است. ارسطو همچنین اظهار کرد که شادی از فعالیت‌های شرافتمندانه و با ارزش فرد ناشی می‌شود و انسان را به سمت زندگی خوب هدایت می‌کند؛ اما برای نخستین بار پیژو در سال ۱۹۲۰ در کتاب اقتصاد و رفاه واژه کیفیت زندگی را به صورت تخصصی به کار برد و بحث جدی درخصوص آن به دهه ۱۹۳۰ باز می‌گردد. از آن زمان، پژوهشگران شاخه‌های گوناگون علمی، کیفیت زندگی را مطالعه کرده و هر کدام ۱۹۵۵ های مورد نظرشان را برحسب نواحی مختلف جغرافیایی ارائه کرده اند (بریمانی، ۱۳۹۲: ۵۸۶)، در سال ۱۹۵۵، با تأسیس انجمن بین‌المللی برای مطالعه درباره کیفیت زندگی، سنجش این مفهوم به صورت نهادینه درآمد و کسانی چون کی یرگگارد، ژان پل سارتر، مازلو و دیگران در مباحث مربوط به حالات درونی اشخاص به آن توجه کردند. (پور طاهری، ۱۳۹۰: ۱۴) این مفهوم از دهه ۱۹۶۰ به یکی از موضوعات مورد علاقه علوم اجتماعی تبدیل شد، (رضوانی، ۱۳۸۷: ۳۶). در این دهه معلوم شد که رشد و توسعه اقتصادی فقط دلیل بهبود زندگی مردم یک کشور نمی‌شود (Doss, 2008:233). در دهه ۱۹۷۰ با بروز پیامدهای منفی رویکردهای توسعه ای اولیه (در دهه‌های ۵۰ و 60 میلادی) و طرح مباحث توسعه و سیاست اجتماعی، کیفیت زندگی به عنوان معیاری برای سنجش، ارزیابی، و هدایت برنامه‌ها و سیاست‌های توسعه در سطوح گوناگون مورد توجه قرار گرفت مفهوم کیفیت زندگی در طول سالها تکامل یافته است (Beesley & Russwurm, 1989:145) با شروع رویکرد اقتصادی کیفیت زندگی از دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ منظور از کیفیت زندگی فقط رفاه ارزیابی شد، اما کوانت در واکنش به این شاخص ابعاد ذهنی را در کیفیت زندگی موثر دانست، در دهه‌های پایانی قرن بیستم با گسترش شهرنشینی به ویژه در کشورهای کمتر توسعه یافته نابرابر یهای اقتصادی، اجتماعی و فضایی در سطوح منطقه ای بروز و چالش‌های فراوانی در سکونتگاه‌های انسانی به ویژه در نواحی روستایی که در حاشیه برنامه‌ها و سیاست‌های توسعه قرار داشتند به وجود آمد که مشکلات اجتماعی و اقتصادی، از جمله مهاجرت‌های روستا- شهری را به دنبال داشت. (Andrews & Withey, 1976:48)

از این رو توجه بسیاری از صاحب‌نظران و دانشمندان به مفهوم کیفیت زندگی روستایی معطوف شد. (بریمانی، ۱۳۹۲: ۵۸۶). به نظر می‌رسد با توجه به تعدد حوزه‌های علمی دخیل در موضوع کیفیت زندگی، طبقه بندی این مفهوم در زیر مجموعه‌ی یک رشته علمی خاص بسیار دشوار، مجادله برانگیز و حتی نادرست خواهد بود. (حسینی، ۱۳۹۳: ۵۶)

مشکل اصلی این است که هیچ تعریف جهانی خاصی برای کیفیت زندگی وجود ندارد (Cramer, V.; Seven, T. & Einar, K. 2004) و هر زمانی تحت تأثیر سلامت جسمانی و روانی فرد، درجه استقلال و روابط اجتماعی با محیط زیست و سایر عوامل از قبیل رضایت فردی، ابعاد زندگی و... می‌تواند تعریف شود. (Ruževičius, J, 2012) کیفیت

زندگی یک مفهوم ذهنی و چند بعدی است (Nillson, 2006:121) و آن را می توان ادراک افراد از موقعیت خود در زندگی در زمینه فرهنگی و ارزشی که در آن زندگی می کنند و در ارتباط با اهداف، انتظارات و استانداردهای آن دانست. (Andrews, 1974: 280)

جدول ۱. ابعاد و شاخص های کیفیت زندگی

اجتماعی	امنیت احشام و لوازم خانگی - احساس امنیت اعضای خانوار - احساس عدالت اجتماعی و برابری میان روستا و شهر - افزایش انگیزه ماندگاری) سرپرست خانوار- (افزایش انگیزه ماندگاری) فرزندان - (رضایت از زندگی - امید به آینده - احساس تعلق به اجتماع - کاهش مهاجرت های روستایی - بهبود فضاهای مورد نیاز اعضای خانوار - رضایت از موقعیت اجتماعی - دسترسی به فناوری اطلاعات) اینترنت، صندوق پست
اقتصادی	کاهش هزینه های زندگی - افزایش قیمت مسکن - کاهش احساس فقر - امید به آینده شغلی - ایجاد انگیزه جهت بهبود وضعیت کار - ایجاد انگیزه جهت پیشرفت شغلی - دسترسی به خدمات اعتباری و مالی
کالبدی	استفاده از تیپ معماری استاندارد - رضایت از موقعیت قرارگیری بنا - رضایت از فرایند نوسازی مسکن - رضایت از وجود تسهیلات رفاهی - رضایت از نوع مصالح بکار رفته - احساس امنیت در برابر سوانح طبیعی - میزان نظارت بر ساخت ساز مسکن - احساس آسایش و آرامش روانی - بهبود نورگیری و روشناییخانه - رضایت از مساحت واحد مسکونی
زیست محیطی	وجود جایگاههای دفع زباله - پرهیز از ساخت خانه در اراضی شیب دار - پرهیز از استقرار واحدهای مسکونی در حریم سیلاب ها - کاهش اتلاف منابع آب - صرفه جویی در مصرف انرژی - رعایت حریم میان احشام و انسان

منبع: محمدی یگانه و چراغی، ۱۳۹۹

قلمرو جغرافیایی تحقیق

منطقه مورد مطالعه بخش رضویه یکی از بخش های شهرستان مشهد در استان خراسان رضوی می باشد که در منتهی الیه جنوب شرقی دره کشف رود قرار گرفته و از نظر موقعیت جغرافیایی محصور به عناصر طبیعی مشخص و در عین حال ویژه ای است که محدوده آن را به خوبی روشن می سازد. بدان گونه که از شمال و شرق به بخشی از ارتفاعات کپه داغ هزار مسجد، از غرب به کال طرق و از جنوب غربی نیز به کوههای کم ارتفاع خواجه مراد تکیه زده است از نظر موقعیت نسبی این بخش از سمت شمال و شمال غربی به بخش مرکزی، از شرق به بخش های مرزداران سرخس، از شمال شرقی به کلات، از سمت غرب به بخش احمد آباد و از سمت جنوب به شهرستان فریمان محدود می شود. این بخش در سال ۱۳۷۰ تاسیس شده و شامل سه دهستان (میامی، آبروان و پایین ولایت) و یک شهر (رضویه) می باشد جمعیت این بخش در سر شماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۰ برابر با ۵۰۱۶۹ نفر (۱۳۵۶۶ خانوار) بوده که در سر شماری سال ۱۳۹۵ به ۵۹۲۳۲ نفر (۱۶۷۹۶ خانوار) نفر رسیده است.

تحقیق حاضر بر مبنای هدف از نوع کاربردی - توسعه ای و از نظر ماهیت، روش بررسی و گردآوری داده ها؛ توصیفی، تحلیلی و پیمایشی است. ابتدا مبانی اندیشه ای مرتبط با موضوع از منابع موجود داخلی و خارجی منتشر شده جمع آوری، مطالعه و طبقه بندی و سپس متغیرها با روش میدانی مبتنی بر پرسشنامه و با توجه به هدف پژوهش و مبانی نظری آن تهیه و تنظیم و به صورت تصادفی بین روستاییان توزیع شده است، به منظور ارزیابی و سنجش روایی پرسشنامه ابتدا برای اعتباردهی صوری و محتوایی پرسشنامه از دیدگاه های کارشناسان و صاحب نظران استفاده شد. اعتبار یا پایایی نیز از طریق پیش آزمون در ناحیه مطالعه شده با تکمیل ۵۵ پرسشنامه که با نظر کارشناسان و صاحب نظران، روایی

آنها به تأیید رسیده بود، بررسی شد. در نهایت پرسشنامه نهایی تدوین و با محاسبه ی ضریب آلفای کرونباخ، پایایی ابزار مورد استفاده سنجش و قابلیت اعتماد و اطمینان ابزار تحقیق تأیید شد. به منظور تحلیل و استنتاج، بسته به نوع داده، مقیاس متغیرها و اهداف مورد نظر از روشهای آماری نظیر میانگین، روشهای تحلیل آماری نظیر آزمون تی تک نمونه ای و رگرسیون چند متغیره به شیوه گام به گام، آمارهای تحلیل همبستگی و... جهت تبیین متغیر وابسته به وسیله متغیرهای مستقل استفاده شده است، بررسی خصوصیات جمعیت شناختی با استفاده از نرم‌افزار spss نسخه ۲۵ و اکسل نسخه ۲۰۱۶ انجام داده‌های خام به دست آمده از ۳۵۶ پرسشنامه با استفاده از تکنیک معادلات ساختاری و نرم‌افزار Smart PLS نسخه ۳ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و پس از پردازش به شکل اطلاعات ارائه شده است.

جامعه آماری پژوهش، شامل تمام روستاهای بالای ۱۰ خانوار جمعیت بخش رضویه هستند، که در انتخاب روستاهای نمونه ابتدا روستاها را بر حسب جمعیت با توجه به نتایج سرشماری سال های ۹۵-۱۳۹۰ طبقه بندی گردیدند که در نهایت با توجه به تعداد جمعیت ۲۰ درصد روستاها به عنوان نمونه انتخاب (۱۲ روستا) شدند. از آنجا که سنجش ماندگاری جمعیت روستاها، شناخت عوامل مؤثر در پایداری و ماندگاری آنها و نیز ارائه راهکارهای لازم برای پایداری نواحی روستایی بسیار ضروری، مهم و ارزشمند است، پژوهش حاضر پاسخ این فرضیات را دنبال می کند که:

- ۱- بعد اقتصادی کیفیت زندگی بر ماندگاری جمعیت سکونتگاه‌های روستایی تأثیر مثبت دارد.
- ۲- بعد کالبدی کیفیت زندگی بر ماندگاری جمعیت سکونتگاه‌های روستایی تأثیر مثبت دارد.

جدول ۲. جمعیت روستاهای مورد مطالعه بخش رضویه طی سرشماری مرکز آمار ایران سال ۱۳۹۵

خ	۱	۲	۳	۴	نام روستا	۵	نام دهستان	۶
6	78	4	4	10	کال چوقوکی	11	میامی	12
9	95	6	9	16	چنارک	17	میامی	18
7	79	1	8	22	میرینکنش	23	میامی	24
2	76	5	1	28	کلاته منار	29	پائین ولایت	30
3	14	9	5	34	قرنه سفلی	35	پائین ولایت	36
5	93	10	3	40	درخت بید	41	پائین ولایت	42
0	51	4	7	46	شورک ملکی	47	پائین ولایت	48
8	15	8	7	52	کلاته میرزاجانی	53	پائین ولایت	54
2	72	8	4	58	نریمانی سفلی	59	آبروان	60
6	67	1	6	64	ابروان	65	آبروان	66
3	56	7	9	70	دم روباه	71	آبروان	72
9	20	9	1	76	گیامی	77	آبروان	78
0	16	2	4	82			مجموع	83

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹

یافته‌های پژوهش

یکی از بخش‌های اصلی و مهم هر تحقیق، مرحله تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه ها یا سوالات تحقیق است. در این راستا در ادامه ابتدا با توجه به اینکه برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیات از روش معادلات ساختاری استفاده شده است، مدل کلی چگونگی روابط آن و همچنین مدل اولیه تحقیق ناشی از خروجی نرم افزار تبیین

می گردد و سپس به ارزیابی روایی و پایایی مدل اندازه گیری و مدل ساختاری و در نهایت بر اساس مدل تحلیل مسیر به آزمون فرضیه های تحقیق پرداخته می شود.

بررسی نرمال بودن متغیرها

پیش از پرداختن به تحلیل استنباطی، با توجه به اینکه مولفه های مورد مطالعه هریک شامل بیش از یک گویه می باشد و دارای مقیاس کمی است، لذا لازم است جهت انتخاب آزمون مناسب نرمال بودن متغیرهای حاضر در تحقیق مورد بررسی قرار گیرد. نتایج این بررسی در جدول زیر گزارش شده است.

جدول ۳. بررسی نرمال بودن متغیرهای تحقیق

متغیر	میانگین	انحراف معیار	ضریب چولگی	ضریب کشیدگی	کمترین	بیشترین
اشتغال	3.199	0.801	-0.698	0.162	1.00	4.50
درآمد	2.635	0.570	0.006	-0.237	1.00	4.00
سرمایه گذاری	2.596	0.601	-0.236	-0.035	1.00	4.00
کیفیت زیرساخت ها	3.641	0.957	-0.384	-1.041	1.50	5.00
کیفیت محیط مسکونی	3.181	0.851	0.230	-0.591	1.50	5.00
کیفیت محیط	2.884	0.933	-0.251	-0.853	1.00	4.50
بعد کالبدی	3.411	0.830	-0.122	-1.112	1.50	5.00
کیفیت زندگی	3.092	0.675	-0.137	-0.895	1.67	4.47

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹

مقادیر کمتر از ۳ برای قدر مطلق ضریب چولگی و مقادیر قدر مطلق کمتر از ۱۰ برای ضرایب کشیدگی به لحاظ نرمال بودن متغیرها قابل قبول هستند (کلین، ۲۰۱۰: ۶۳). همان طور که در جدول ۳ ملاحظه می شود، برای همگی متغیرهای حاضر در تحقیق، مقادیر ضرایب کشیدگی و ضرایب چولگی در محدوده مذکور قرار دارد و لذا نرمال بودن آنها مورد تأیید قرار می گیرد.

مقایسه ابعاد پژوهش با حد وسط

باتوجه به اینکه توزیع هر ۲ بعد نرمال است، می توان از آزمون تی تک نمونه ای به منظور مقایسه میانگین مولفه ها با عدد ۳ (حد وسط در طیف لیکرت ۵ تایی) استفاده نمود. نتایج این آزمون در جدول زیر درج شده است:

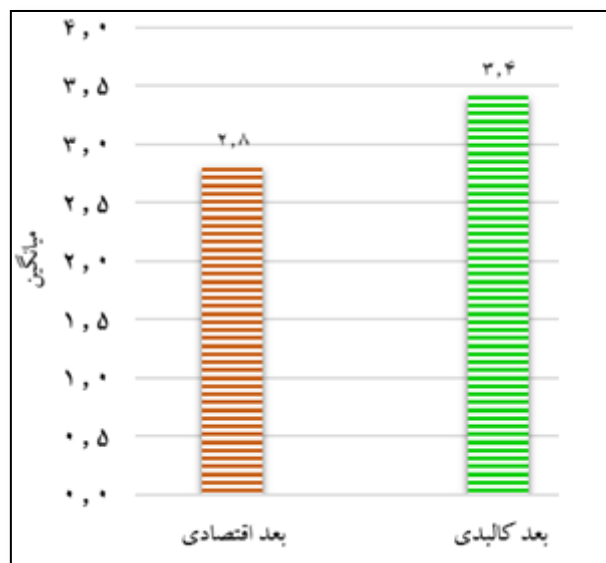
جدول ۴. نتایج مقایسه میانگین ابعاد پژوهش با عدد ۳ توسط آزمون t

مولفه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	آماره t	درجه آزادی	p-مقدار	نتیجه
اشتغال	356	3.199	0.801	4.697	355	0.000	بیشتر از متوسط
درآمد	356	2.635	0.570	-12.078	355	0.000	کمتر از متوسط
سرمایه گذاری	356	2.596	0.601	-12.698	355	0.000	کمتر از متوسط
کیفیت زیرساخت ها	356	3.641	0.957	12.637	355	0.000	بیشتر از متوسط
کیفیت محیط مسکونی	356	3.181	0.851	4.010	355	0.000	بیشتر از متوسط

کیفیت محیط	356	2.884	0.933	-2.343	355	0.020	کمتر از متوسط
بعد اقتصادی	356	2.810	0.500	-7.170	355	0.000	کمتر از متوسط
بعد کالبدی	356	3.411	0.830	9.348	355	0.000	بیشتر از متوسط
کیفیت زندگی	356	3.092	0.675	2.583	355	0.010	بیشتر از متوسط

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

در آزمون t اگر p-مقدار تقسیم بر ۲ کمتر از ۰/۰۵ باشد، با توجه به مثبت یا منفی بودن آماره t می‌توان نتیجه گرفت که وضعیت مولفه مورد نظر در چه سطحی است. اگر p-مقدار تقسیم بر ۲ کمتر از ۰/۰۵ باشد و آماره آزمون t منفی باشد، مولفه مورد بررسی دارای میانگین کمتر از متوسط (۳) در جامعه است. اگر p-مقدار تقسیم بر ۲ کمتر از ۰/۰۵ باشد و آماره آزمون t مثبت باشد، مولفه مورد بررسی دارای میانگین بیشتر از متوسط (۳) در جامعه است. اگر p-مقدار تقسیم بر ۲ بیشتر از ۰/۰۵ باشد، میانگین مولفه مورد بررسی تفاوت معنی داری با متوسط (۳) در جامعه ندارد. بر اساس نتایج به دست آمده ملاحظه می‌شود که در کل جامعه، بعد اقتصادی کمتر از متوسط می‌باشد، در حالی که بعد کالبدی در کل روستاهای مورد بررسی، وضعیت در سطح بیشتر متوسط را نشان می‌دهد.

نمودار ۱. نمودار مقایسه میانگین ابعاد پژوهش در بعد کالبدی و اقتصادی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

جدول ۵. وضعیت بعد اقتصادی در روستاهای مورد مطالعه

روستا	اشتغال	درآمد	سرمایه گذاری
آبروان	۲/۹۴۲	۲/۶۵۱	۲/۳۷۲
چنارک	۲/۹۵۲	۲/۱۲۱	۲/۳۰۶
درخت بید	۳/۰۰۰	۳/۳۰۰	۲/۸۰۰
دم رویاه	۲/۲۳۱	۲/۵۰۰	۲/۲۳۱
شورک ملکی	۲/۸۸۴	۲/۴۰۷	۲/۹۸۸
قرنه سفلی	۳/۰۰۰	۲/۷۷۳	۲/۰۰۰

کال چوقوکی	۳/۷۷۶	۲/۹۶۱	۲/۵۳۹
کلاته منار	۲/۵۴۵	۲/۲۷۳	۲/۲۲۷
کلاته میرزا جانی	۳/۶۹۲	۲/۹۶۲	۲/۵۰۰
گیامی	۲/۵۳۶	۲/۳۲۱	۲/۱۷۹
میربنکش	۲/۸۱۳	۲/۱۵۶	۲/۶۲۵
نریمانی سفلی	۳/۸۴۸	۳/۰۶۵	۳/۰۸۷
کل	۳/۱۹۹	۲/۶۳۵	۲/۵۹۶

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۹

باتوجه به گزارش آمار مقایسه ای جدول شماره 4 میانگین رتبه داده‌ها برای هر مولفه به تفکیک روستاها (این آزمون یکسان بودن میانه مولفه مورد بررسی در تمام روستاها می باشد و میانه مولفه در روستاها یکسان نمی باشد، بر مبنای این نتایج میانه مولفه در روستاها یکسان نیست و تفاوت معنی دار وجود دارد و بیشترین میانگین رتبه در سه مولفه بعد اقتصادی مربوط به روستای نریمانی سفلی می باشد. با بررسی جدول 5 مشاهده می شود که روستاهای نریمانی سفلی (خدمات زیربنایی از قبیل تاسیساتی چون شبکه آب، برق تلفن ثابت) میربنکش، ارتباط روستای میربنکش با روستاهای اطراف و شهر مشهد از طریق راه بین شهری مشهد- میامی برقرار، عملیات تأمین آب شرب روستا به صورت لوله کشی از سال ۱۳۶۰ توسط شرکت آب و فاضلاب روستایی، نقش مهم شوراها در حل اختلاف های مردم است) شورک ملکی، کال چوقوکی، کلاته میرزا جانی، آبروان (کیفیت جاده به نسبت روستاهای دیگر، قرار گیری در مسیر تردد زیاد و راههای ارتباطی، وجود وسایل حمل و نقل جهت ارتباط با مناطق همجوار و شهر مشهد) در مولفه کیفیت زیرساخت ها، وضعیتی بهتر نسبت به سایر روستاها دارند، در مولفه کیفیت محیط مسکونی، روستاهای نریمانی سفلی، میربنکش، آبروان، کلاته میرزا جانی، کال چوقوکی و قرنه سفلی (تعدد منازل مسکونی نوساز، نظارت دهیاری ها بر ساخت و ساز و همچنین کیفیت مصالح ساخت و ساز) وضعیت مناسبی دارند نتایج حاصل از جدول 6 نشان می دهد میانه مولفه در روستاها یکسان نیست و تفاوت معنی دار وجود دارد.

جدول 6. وضعیت بعد کالبدی در روستاهای مورد مطالعه

روستا	کیفیت زیرساخت ها	کیفیت محیط مسکونی
آبروان	۳/۷۷۹	۳/۵۸۱
چنارک	۲/۶۶۱	۲/۰۹۷
درخت بید	۲/۶۷۸	۲/۶۸۶
دم روباه	۲/۴۲۳	۲/۵۷۷
شورک ملکی	۴/۱۷۴	۲/۹۰۷
قرنه سفلی	۲/۳۶۴	۳/۰۰۰
کال چوقوکی	۴/۱۰۵	۳/۳۲۹
کلاته منار	۲/۱۸۲	۲/۳۶۴
کلاته میرزا جانی	۳/۹۰۴	۳/۵۳۸
گیامی	۲/۳۹۳	۲/۵۰۰

میربکش	۴/۵۳۱	۴/۰۳۱
نریمانی سفلی	۴/۶۰۱	۴/۱۴۵
کل	۳/۶۴۱	۳/۱۸۱

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

بر اساس نتایج به دست آمده از معادلات ساختاری، اثر بعد اقتصادی کیفیت زندگی بر ماندگاری جمعیت در مدل بررسی شده که خلاصه نتایج آن در جدول زیر نیز درج شده است:

جدول ۷. نتایج مدل ساختاری مرتبط با فرضیه اول

مسیر مورد بررسی	ضریب مسیر استاندارد شده	انحراف معیار	آماره t	P Values	نتیجه فرضیه
اقتصادی ← ماندگاری جمعیت	0.051	0.047	1.072	0.284	رد

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

مشاهده می‌شود که p-مقدار بیشتر از ۰/۰۵ بوده و آماره t (۱.۰۷۲) است، لذا می‌توان نتیجه گرفت که بعد اقتصادی کیفیت زندگی بر ماندگاری جمعیت سکونتگاه‌های روستایی تأثیر ندارد، به بیان دیگر فرضیه اول با اطمینان ۹۵ درصد رد می‌شود. بر اساس نتایج به دست آمده از معادلات ساختاری، اثر بعد کالبدی کیفیت زندگی بر ماندگاری جمعیت در مدل بررسی شده که خلاصه نتایج آن در جدول زیر نیز درج شده است:

جدول ۸. نتایج مدل ساختاری مرتبط با فرضیه چهارم

مسیر مورد بررسی	ضریب مسیر استاندارد شده	انحراف معیار	آماره t	P Values	نتیجه فرضیه
کالبدی ← ماندگاری جمعیت	0.208	0.077	2.713	0.007	تایید

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

مشاهده می‌شود که p-مقدار کمتر از ۰/۰۵ بوده و آماره t (۲.۷۱۳) بیشتر از مقدار بحرانی (۱.۹۶) است، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که بعد کالبدی کیفیت زندگی بر ماندگاری جمعیت سکونتگاه‌های روستایی تأثیر دارد، با توجه به ضریب مسیر به دست آمده که ۰.۲۰۸ است، لذا بعد کالبدی کیفیت زندگی بر ماندگاری جمعیت سکونتگاه‌های روستایی تأثیر مثبت دارد.

نتیجه‌گیری و دستاورد علمی پژوهشی

نگرانی از کیفیت زندگی یکی از مشخصه‌های جامعه معاصر است و حیطة مربوط به کیفیت زندگی و سنجش آن شاید در هیچ زمانی به اندازه امروز گستردگی نداشته است. در چند دهه اخیر، شناخت، اندازه‌گیری و بهبود کیفیت زندگی از اهداف عمده محققان، برنامه‌ریزان و دولت‌مردان بوده این عرصه علمی و تحقیقاتی مورد توجه تعداد زیادی از رشته‌های علمی، از جمله جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، اقتصاد، علوم محیطی، جغرافیا، پزشکی و ... است. علاوه بر این، نقش و جایگاهی که روستاها در فرآیند توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در مقیاس‌های مختلف ملی و منطقه‌ای برعهده دارند، بر کسی پوشیده نیست؛ برایناساس، با آگاهی از این دو مهم، در این پژوهش کیفیت زندگی مردم در منطقه روستایی بخش رضویه شهرستان مشهد، از دو بعد اقتصادی

و کالبدی بررسی و ارزیابی شد. با مشاهده و بررسی اطلاعات توصیفی هر یک از مولفه های بعد اقتصادی، در بین سه مولفه (اشتغال، درآمد و سرمایه گذاری) مولفه اشتغال با مقدار میانگین ۳/۱۹۹ بیشترین مقدار و مولفه سرمایه گذاری با مقدار ۲/۵۹۶ کمترین مقدار میانگین و در واقع کمتر از حد متوسط را نیز به خود اختصاص داده است. در نهایت دو مولفه های بعد اقتصادی (درآمد و سرمایه گذاری) میانگینی کمتر از حد متوسط یعنی ارقام ۲/۶۲۵ و ۲/۵۹۶ را به ترتیب دارا می باشند. با مقایسه و بررسی اطلاعات توصیفی در بعد کالبدی مشاهده می شود هر چند میانگین هر دو مولفه کیفیت زیر ساخت ها و کیفیت محیط مسکونی بیشتر از حد متوسط می باشد اما کیفیت زیر ساخت ها با اختصاص مقدار میانگین ۳/۶۴۱ بالاترین رقم را دارا می باشد. بر اساس نتایج به دست آمده از معادلات ساختاری، اثر بعد اقتصادی کیفیت زندگی بر ماندگاری جمعیت در مدل بررسی شده که نتیجه نشان می دهد بعد اقتصادی کیفیت زندگی بر ماندگاری جمعیت سکونتگاه های روستایی تأثیر ندارد، به بیان دیگر فرضیه اول با اطمینان ۹۵ درصد رد می شود، وضعیت اقتصاد در روستاهای نریمانی سفلی (وجود فرصت های شغلی، اشتغال در بخش خدمات، قرار گیری در مسیر تردد، افزایش جمعیت) کال چوقوکی (دسترسی به شغل مناسب در روستاهای همجوار، اشتغال در بخش خدمات) کلاته میرزا جانی (اشتغال در بخش کشاورزی) در مولفه اشتغال، وضعیتی بهتر نسبت به سایر روستاها دارند، در مولفه درآمد، روستاهای درخت بید (مناسب بودن فعالیت دامداری به دلیل کوهپایه ای بودن منطقه، برداشت محصولات زراعی به صورت های مختلف) و نریمانی سفلی (وضعیت مناسب حجم و نوع مبادلات اقتصادی با سایر مراکز در منطقه به خصوص ارسال به شهر مشهد، بیشترین درآمد کسب شده از بخش کشاورزی) وضعیت مناسبی دارند و در مولفه سرمایه گذاری، روستای نریمانی سفلی (خصوصی بودن قسمت عمده مالکیت اراضی و سکونتگاهها) وضعیت تقریباً نزدیک به مناسبی دارد و سایر روستاها از وضعیت نامناسبی برخوردارند.

باتوجه به گزارش آمار مقایسه ای میانگین رتبه داده ها برای هر مولفه به تفکیک روستاها (این آزمون یکسان بودن میانه مولفه مورد بررسی در تمام روستاها می باشد و میانه مولفه در روستاها یکسان نمی باشد، بر مبنای این نتایج میانه مولفه در روستاها یکسان نیست و تفاوت معنی دار وجود دارد و بیشترین میانگین رتبه در سه مولفه بعد اقتصادی مربوط به روستای نریمانی سفلی می باشد. یافته های این بخش از پژوهش نشان می دهد که اثرات بعد اقتصادی بر روی کیفیت زندگی تأثیر مثبتی نداشته و از طرفی با نتایج مطالعات انجام شده توسط محمد رضا رضوانی و حسن منصوریان (۱۳۹۳)، پور طاهری، افتخاری و فتاحی (۱۳۹۰) وحید بارانی پسبان (۱۳۹۳)، فرهاد عزیز پور و حسن افراخته (۱۳۹۳) سید علی بدری و همکاران (۱۳۹۲)، تطابق دارد و با یوسف قنبری و همکاران (۱۳۹۲) علی اکبر عنابستانی و مجتبی روستا (۱۳۹۴) مجید ولی شریعت پناهی (۱۳۹۷) مطابقت ندارد.

با بررسی های انجام شده، مشاهده می شود که روستاهای نریمانی سفلی (خدمات زیربنایی از قبیل تاسیساتی چون شبکه آب، برق تلفن ثابت) میربنکش، ارتباط روستای میربنکش با روستاهای اطراف و شهر مشهد از طریق راه بین شهری مشهد- میامی برقرار، عملیات تأمین آب شرب روستا به صورت لوله کشی از سال ۱۳۶۰ توسط شرکت آب و فاضلاب روستایی، نقش مهم شوراها در حل اختلافهای مردم است (شورک ملکی، کال چوقوکی، کلاته میرزا جانی، آبروان (کیفیت جاده به نسبت روستاهای دیگر، قرار گیری در مسیر تردد زیاد و راههای ارتباطی، وجود

وسایل حمل و نقل جهت ارتباط با مناطق همجوار و شهر مشهد) در مولفه کیفیت زیرساخت ها، وضعیتی بهتر نسبت به سایر روستاها دارند، در مولفه کیفیت محیط مسکونی، روستاهای نریمانی سفلی، میربنکش، آبروان، کلاته میرزا جانی، کال چوقوکی و قرنه سفلی (تعدد منازل مسکونی نوساز، نظارت دهیاری ها بر ساخت و ساز و همچنین کیفیت مصالح ساخت و ساز) وضعیت مناسبی دارند نتایج نشان می‌دهد میانه مولفه در روستاها یکسان نیست و تفاوت معنی دار وجود دارد؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که بعد کالبدی کیفیت زندگی بر ماندگاری جمعیت سکونتگاه‌های روستایی تأثیر دارد، با توجه به ضریب مسیر به دست آمده که ۰.۲۰۸ است، لذا بعد کالبدی کیفیت زندگی بر ماندگاری جمعیت سکونتگاه‌های روستایی تأثیر مثبت دارد. یافته‌های این بخش از پژوهش نشان می‌دهد که اثرات بعد کالبدی بر روی کیفیت زندگی تأثیر مثبتی داشته و از طرفی با نتایج مطالعات انجام شده توسط مجید ولی شریعت پناهی (۱۳۹۷)، مسعود مهدوی (۱۳۹۳)، سید علی بدری (۱۳۹۲)، مهدی پور طاهری و عبدالرضا رکن الدین افتخاری (۱۳۹۰)، محمد رضا رضوانی و حسین منصوریان (۱۳۹)، محمد رضا بسحاق و همکاران (۱۳۹۳)، وحید ریاحی (۱۳۹۲)، داود شیخی (۱۳۹۶) مطابقت دارد.

با توجه به نامناسب بودن وضعیت اشتغال، درآمد و عدم سرمایه گذاری در روستاهای آبروان، چنارک، درخت بید، دم روباه، شورک ملکی، قرنه سفلی، کلاته منار، گیامی و میربنکش موارد زیر پیشنهاد می‌گردد:

۱. تقویت زیرساختهای بخش دامداری،
۲. توسعه و گسترش زیرساختهای بخش خدمات بین راهی با توجه به سرمایه اندک و درآمدزایی بالای این بخش و قرارگیری روستا در مسیر ترانزیتی سرخس - ترکمنستان،
۳. توسعه واحدهای تجاری، اقامتی، پذیرایی و ... در امتداد جاده،
۴. توسعه شبکه حمل نقل عمومی اختصاص یک دستگاه واحد اتوبوس جهت آمد شد ساکنان روستا هاو روستاهای مجاور بهشهر مشهد،
۵. ترویج صنایع دستی و خانگی از قبیل فرش بافی، گلیم بافی و... به منظور فراهم نمودن زمینه اشتغال برای زنان و دختران روستایی،
۶. رواج کشت‌های گلخانه ای با توجه به محدودیت آب در روستاها،
۷. اجرای مجتمع های دامداری و دامپروری در خارج از بافت روستا (توسعه و گسترش دامداری صنعتی)،
۸. ایجاد تعاونی های کشاورزی و شرکت های خدماتی برای تامین ابزار مورد نیاز کشاورزی،
۹. تغییر الگوی کشت زارعان و متراکم نمودن کشت و ایجاد باغات مثمر و ایجاد صنایع تبدیلی فرآوری محصولات کشاورزی و دامی.
۱۰. و همچنین با توجه به این که روستاهای نریمانی سفلی، میربنکش، شورک ملکی، کال چوقوکی، کلاته میرزا جانی، آبروان در مولفه کیفیت زیرساخت ها، وضعیتی بهتر نسبت به سایر روستاها دارند، در مولفه کیفیت محیط مسکونی، روستاهای نریمانی سفلی، میربنکش، آبروان، کلاته میرزا جانی، کال

چوقوکی و قرنه سفلی وضعیت مناسبی دارند، برای سایر روستاهایی که از این امکانات بی بهره اند موارد زیر پیشنهاد می شود:

۱۱. تخریب و آوار برداری واحدهای بسیارمخروبه روستا و تعریض معابر اصلی روستا بر اساس نقشه،
 ۱۲. آماده سازی زمینهای کاربری مسکونی و تفکیک قطعات مسکونی جدید،
 ۱۳. انجام عملیات آبخیزداری به منظور کاهش خطر سیل،
 ۱۴. احداث بند خاکی در بالادست مسیل جهت مهار سیل،
 ۱۵. اصلاح مراتع و تقویت پوشش گیاهی به منظور مانع و اهرمی در برابر آسیبهای ناشی از بروز سیل
 ۱۶. احداث واحدهای مسکونی مورد نیاز وعدم ساخت و ساز در حریم راه آهن،
 ۱۷. بهسازی کلیه مساکن مرمتی و مقام سازی آنها در برابر زلزله.
 ۱۸. تجهیز اراضی زراعی به روش های نوین آبیاری و لوله گذاری،
 ۱۹. افزایش و تقویت شبکه روشنایی در روستاهایی که از نور کافی برخوردار نیستند بویژه در معابر دسترسی،
 ۲۰. احداث تاسیسات و تجهیزات مورد نیاز نظیر ایستگاه آتش نشانی.
- همچنین برای تحقیقات آینده پیشنهاد می گردد:

۱. تحقیقات میدانی مشابه با رساله حاضر در دیگر روستاهای کشور متناسب با ابعاد اقتصادی، کالبدی، زیست محیطی و... مورد استفاده قرار گیرد.
۲. با توجه به مطالعات انجام شده در زمینه کیفیت زندگی روستاییان سایر دانشجویان و پژوهشگران علاوه بر بهره گیری از نتایج تحقیق ازدوباره کاری در امر پژوهش بپرهیزند.

- منابع

۱. بارانی پسیان، وحید و همکاران(۱۳۹۳)، سنجش و تحلیل کیفیت زندگی خانوارهای روستایی با تأکید بر متغیرهای جمعیت شناختی مطالعه موردی: خانوارهای روستایی شهرستان عجب بشیر، پژوهش های روستایی، دوره ۵، شماره ۱.
۲. بریمانی، فرامرز؛ بلوچی، عثمان(۱۳۹۲)، ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی با استفاده ازسامانه های هوشمند (منطق فازی)(مطالعه موردی: دهستان مهبان شهرستان نیک شهر). پژوهش های روستایی، دوره ۴، شماره ۳.
۳. پور طاهری، مهدی و افتخاری(۱۳۹۰)، ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی مطالعه موردی: دهستان خاوه شمالی، استان لرستان، پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۷۶.
۴. پور طاهری، مهدی و افتخاری(۱۳۹۰)، ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی مطالعه موردی: دهستان خاوه شمالی، استان لرستان، پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۷۶
۵. حسینی، هادی، باقریان، خدیجه(۱۳۹۳)، تحلیلی بر مؤلف ههای سازنده کیفیت زندگی در شهر نوشهر فصل نامه آمایش محیط، شماره ۲۷
۶. رستمعلی زاده، ولی اله و همکاران(۱۳۹۲)، عوامل مؤثر بر ماندگاری جوانان روستایی مطالعه موردی: شهرستان اهر، پژوهشهای روستایی، دوره ۴، شماره ۳

۷. رضوانی، محمد رضا؛ احمدی، فاطمه (۱۳۸۸)، ارتقای روستاها به شهر و نقش آن در بهبود کیفیت زندگی ساکنان محلی (مطالعه موردی: شهرهای فیروزآباد و صاحب در استان های لرستان و کردستان)
۸. رضوانی، محمد رضا، سیدعلی بدری، فرخنده سپهوند، سعیدرضا اکبریان رونیزی (۱۳۹۱)، گردشگری خانه های دوم و اثرات آن بر بهبود کیفیت زندگی ساکنان روستایی (مطالعه موردی: بخش رودبار قصران، شهرستان شمیرانات، مطالعات و پژوهشهای شهری و منطقه ای، سال چهارم، شماره سیزدهم).
۹. رضوانی، محمد رضا و حسین منصوریان (۱۳۸۱)، سنجش کیفیت زندگی: بررسی مفاهیم، شاخ صها، مدلها و ارائه مدل پیشنهادی برای نواحی روستایی، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۱، شماره ۳.
۱۰. سربرقی، تکتم. نور بخش، زهرا (۱۳۹۳)، اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی سنجش کیفیت زندگی زنان روستایی (مطالعه موردی: روستاهای بخش شاندیز شهرستان بینالود)
۱۱. عزیزپور، فرهاد و حسن افراخته (۱۳۹۳)، تحلیل فضایی کیفیت زندگی در سکونتگاه های روستایی (مورد: دهستان قرق شهرستان گرگان)، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال سوم، شماره ۱، پیاپی ۷.
۱۲. علوی زاده، امیر محمد و همکاران، ۱۳۹۲، نقش اقتصاد غیر زراعی بر ماندگارسازی روستائیان در مناطق روستایی شهرستان سمیرم، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، سال سوم، شماره ۱۰
۱۳. عنابستانی، علی اکبر (۱۳۹۱)، تحلیل فضایی عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی در سکونتگاه های روستایی (نمونه: بخش سیمکان شهرستان جهرم)، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، سال پنجم، شماره ۱۸.
۱۴. قنبری، یوسف و همکاران (۱۳۹۲)، سنجش و ارزیابی شاخص کیفیت زندگی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: دهستان میانده، شهرستان فسا)، مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، شماره سوم.
۱۵. محمدی یگانه، بهروز، مهدی چراغی (۱۳۹۲)، نقش اعتبارات بهسازی مسکن بر بهبود کیفیت زندگی در نواحی روستایی مطالعه موردی: شهرستان زنجان، دهستان معجزات، مسکن و محیط روستا شماره ۱۴۱،
۱۶. میرلطیفی، محمودرضا، سید امیرمحمد علوی زاده (۱۳۹۲)، نقش اقتصاد غیر زراعی بر ماندگارسازی روستائیان در مناطق روستایی شهرستان سمیرم، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، سال سوم، شماره ۱۰
۱۷. نوریبخش، سید مرتضی، محمد اکبرپور سراسکانرود (۱۳۹۰)، راهبردهای مقابله با مهاجرت های روستا-شهری با استفاده از فن سوات (بررسی موردی دهستان کوهسار شهرستان هشتروند)، توسعه روستایی، دوره سوم، شماره ۲.
1. Andrews, F. M., & Withey, S. B. (1976). Social indicators of well being: Americans' perception of life quality. New York: Plenum Press.
 2. Beesley, K. B., & Russwurm, L. H. (1989). Social indicators and quality of life research: Toward synthesis. *Environments*, 20
 3. Calman, K. C. (1994). Quality of life in Cancer Patients- A Hypothesis. *Journal of Medical Ethics*. 10.
 4. Clarke, J., Marshall, V. W., Ryff, C. D., & Rosenthal, C. J. (2000). Well - being in Canadians eniors: Findings from the Canadian Study of Health and Aging. *Canadian Journal on Aging*, 19,
 5. Cramer, V.; Seven, T. & Einar, K. (2004). "Quality of Life in a City: The Effect of Population Density". *Social Indicators Research*. Vol. 69. Issue 1
 6. De Leo, D., Diekstra, R. F., Lonnqvist, J., Trabucchi, M., Cleiren, - M. H., Frisoni, G. B Sampaio Faria, J. (1998). LEIPA D: An internationally applicable instrument to assess quality of life in the elderly *Behavioral Medicine* (Washington, D.C)
 7. Das, D., 2008, Urban Quality of Life: A Case Study of Guwahati, *Social- Indicators Research*, No. 88.
 8. Foo, T.S., 2000, Subjective Assessment of Urban Quality of Life in Singapore (1997-1998), *Habitat International*, 24(1)
 9. Nillson, J., (2006), " Social Capital and Quality of life in the old Age", *Journal of Aging and Health*, Vol 18,
 10. Pacione, M. (2003), «Urban Environmental Quality and Human Wellbeing; A Social Geographical Perspective», *Landscape and Urban Planning*, No. 65

11. Pal, A. K. and Kumar, U. C. (2005). Quality of life concept for the Evaluation of Societal development of rural community in west Bangal, India. Journal Rural Development, No..15.
12. Ruževičius, J. (2012). Quality management. Global concept and research in the field.
13. World Health Organization, (2010)